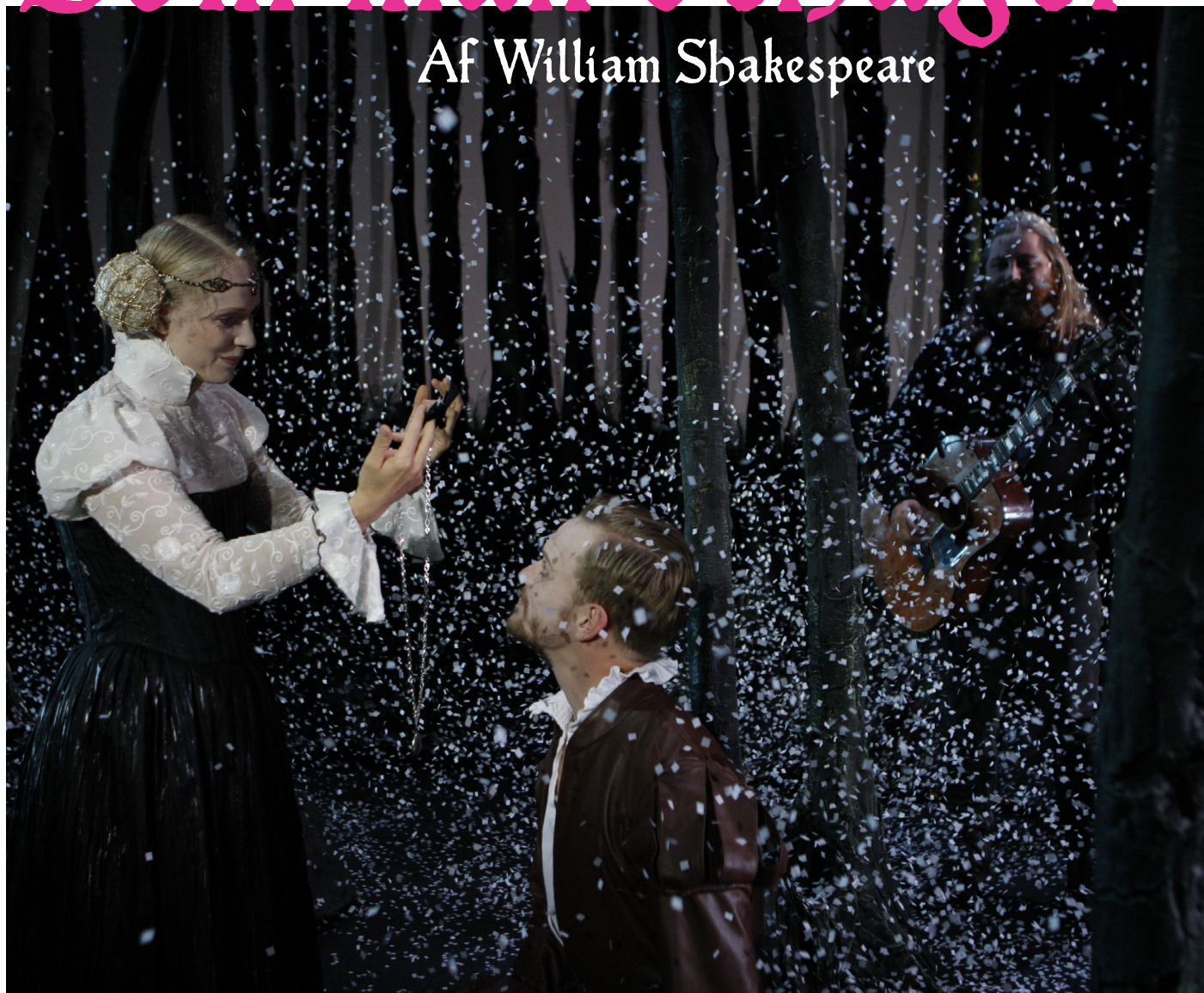

Som man behager

Af William Shakespeare

Skolemateriale

2011 / 2012
ODENSE TEATER
Spil levende

Indhold

Kære underviser	3
Handlingen	4
”Happy end” gange fem	5
Den tomme scene	7
Den dunkle skov	8
Hvadbehager?	10
Shakespeare og hans samtid	14
SOM MAN BEHAGER på film	15
Shakespeares sidste vilje	17
Vil du læse mere om Shakespeare?	18
Praktisk guide til Odense Teater	19

Kære underviser

“En meditation over kærligheden”

Dette skolemateriale kan bruges som baggrundviden til dig og inspiration til undervisningsforløb, du selv kan udvikle.

En meditation over kærligheden. Det kalder stykkets instruktør Jens August Wille Shakespeares eventyrkomedie SOM MAN BEHAGER (AS YOU LIKE IT) fra 1599.

I handlingens midte står den unge hertugdatter Rosalinde og den elskelige helt, Orlando. Ét blik og de er stormende forelskede. Men før de når at erklære hinanden deres kærlighed, skiller skæbnen dem ad. Den ærekære hertug Frederick stræber dem begge efter livet, og de flygter hver for sig ind i den vildtvoksende Ardennerskov. Langt væk fra hertughoffets snærende bånd.

“Historien er, at den gamle hertugs bror har overtaget herredømmet og smidt den gamle hertug ud i skoven. Den nye magt har magten som sin primære værdi. Det er en lidt værdiløs, kynisk verden fyldt med paranoia. Det er jo noget, vi godt kender”, fortæller Jens August Wille og fortsætter:

“På et større plan ligger der i stykket en værdi om, at dem, der er blevet kylet ud af samfundet, skal genfinde værdierne med hinanden. Og her kommer skoven ind som en slags hjælper. Det er et typisk tema. At man går væk derfra, hvor man er, for at finde sig selv og komme tilbage igen.”

Dette skolemateriale er skrevet af Odense Teater, Karen Dam, Lars Maarup og John Bøttiger. De tre sidstnævnte er medlemmer af Odense Teaters Skolekontaktudvalg, som består af lærerrepræsentanter for forskellige områder indenfor skoler og gymnasiale uddannelser. Skolekontakten vejleder Odense Teater i spørgsmål angående skoler, uddannelsesinstitutioner og unge i teatret. Vi håber, at materialet kan inspirere til arbejdet med forestillingen.

God fornøjelse!

Medvirkende

Anders Gjellerup Koch, Michael Brostrup, Michael Grønnemose, Kim Jansson, Mikkel Bay Mortensen, Martin Bo Lindsten, Morten Brovn, Baard Owe, Søren Huss, Klaus T. Søndergaard, Malene Melsen, Henrik Noël Olesen, Anders Momme, Kathrine Høj Andersen, Christine Gaski, Louise Rønhof Davidsen og Natalí Vallespir Sand

Musikere

Søren Huss, Morten Jørgensen, Mads Haaber

Iscenesættelse

Jens August Wille

Scenografi

Camilla Bjørnvad

Oversættelse

Niels Brunse

Fotos fra forestillingen

Claes Bech-Poulsen

Redaktion

Karen Dam / John Bøttiger / Lars Maarup
Ellen Egemose / Line Hede Simonsen
presse3@odenseteater.dk / 63 13 92 53

Spilleperiode

8. september - 11. oktober

Skolepris på teatrets egne forestillinger man. - tors. er 80 kr. pr. elev.

Udover en egenbetaling på 15 kr. pr. elev kan du søge Odense Teater om dækning af 50 % af skolens transportudgifter.

Handlingen

“En forgiftet atmosfære”

Af Karen Dam

Den korte version af komediens handling er, at der hersker en noget forgiftet atmosfære omkring hertug Fredericks hof.

Adelsmanden Orlando, som er yngste søn af Sir Rowland, er meget utilfreds med den ydmygende behandling, han har fået af sin ældste bror, Oliver. Der bliver arrangeret en brydekamp imellem Orlando og bryderen Charles. Orlando vinder.

Kampen bliver overværet af de to kusiner, Rosalinde og Celia, som er hertug Fredericks datter. Ved synet af Orlando rammes både Rosalinde og Orlando af Amors pile.

Men de omgivende realiteter tvinger Orlando til at flygte fra hoffet. Samtidig forviser hertug Frederick sin niece, Rosalinde. Han frygter hendes popularitet blandt folket, da hun jo er datter af hans ældre bror, som han har fordrevet af tronen.

I solidaritet med sin kusine vælger Celia at trodse sin far, og de to unge kvinder flygter fra hoffet iført forklædning. Rosalinde giver sig ud for at være en ung mand ved navn Ganymedes, mens Celia giver sig ud for at være hans søster, Aliena.

Rosalinde er dog ikke ene om at have søgt tilflugt i Ardennerskoven. Herude, langt fra hertughoffets snærende bånd, genfinder hun nemlig Orlando. Men han genkender hende ikke i hendes forklædning. I stedet betror han “Ganymedes” sin kærlighed til Rosalinde, og snart tager forviklingerne fart.

Hertug Frederick, har tilranet magten fra den ældre hertug

Phøbe, faarehyrdinde

Le Beau, hofmand ved Fredericks hof

Rosalinde, datter af den ældre hertug

Silvius, hyrde i Ardennerskoven

Prøvesten, nar ved hertugens hof

William, en bondeknøs

Balthazar

Amiens

Corin

Hr. Oliver Fuskenpræk, sognepræst i et landsogn

Agnete, gedehyrdinde

Man. - fre. kl. 19.30, lør. kl. 16.00

Celia, datter af hertug Frederick

Jacques, hofmand hos den forviste hertug

Den ældre hertug i eksil

Hymen

Orlando

Oliver

Adam, tjener hos Oliver

Charles, hertug Fredericks brøder

Hvem er Ganymedes i den græske mytologi?

“Happy end” gange fem

Interview med instruktør Jens August Wille - af Ellen Egemose

Da instruktør Jens August Wille instruerede Shakespeares **TROLD KAN TÆMMES** på Odense Teater, anlagde han et skæg, som lignede Shakespeares. Nu er turen kommet til **SOM MAN BEHAGER** - og skægget hænger ved. Hvad er det med Jens August Wille? Er han forelsket i Shakespeare?

“Jeg er i hvert fald forelsket i hans kærlighedssyn”, svarer han prompte. “I dag har vi det med at forsøge at regne ting ud og psykologisere, men i Shakespeares univers bliver vi nødt til at acceptere, at vi ikke selv er herre over, hvem der elsker hvem. Shakespeares syn på alt det, som kærligheden rummer, er komplekst og mangfoldigt - og det er jeg i hvert fald forelsket i”, siger Jens August Wille og læner sig tilbage.

I SOM MAN BEHAGER forklæder den kvindelige hovedperson sig som en mand.

“Forklædt som mand kan hun nærme sig ham, hun er forelsket i - uden at han aner uråd. Når nogen flirter med hinanden, er det en leg - men også en farlig leg”, siger Jens August Wille. “Og på en måde er det meget det, stykket handler om. Om kærlighedslegen inden man rigtig gør det. Og om at kærligheden er noget meget sårbart. Vi må træde varsomt derhen.”

Shakespeare skrev sit skuespil i 1599. Er det ikke bare støvede ord på vers?

“Stykkets alder er også dets styrke. Det er et stykke, der mediterer over kærligheden. Og det er jo ikke gået af mode at reflektere over kærligheden: Det er jo ligesom ikke et problem, der er blevet løst,” griner Jens August Wille.

“Stykket har hele det her komplekse kærlighedssyn”, fortsætter han. “Rundt om de to hovedpersoner er der en masse andre par og en masse forskellige syn på kærligheden.”

Netop forestillingens store persongalleri fremhæver Jens August Wille som noget helt exceptionelt.

“Det er usædvanligt i vores tid overhovedet at lave store forestillinger. Det er faktisk en vild ting, at vi får lov at have så mange med og vise så mange forskellige aldre. Det er en attraktion. Det synes jeg sgu, det er.”

Hvis du kunne stille Shakespeare ét spørgsmål, hvad skulle det så være?

“På den ene side ville det være det skønt at kunne spørge: “Hvad tænkte du på, da du skrev det?” Men på den anden side er det også ret fedt ikke at kunne stille det spørgsmål. På en måde synes jeg, at værkerne må være vigtigere end det, man siger om dem”, fortsætter han.

“Vi er ikke selv herre over, hvem der elsker hvem.”

Hvad er en pastoralekomedie?

“Hun er bange for, at han vil forlade hende, hvis han finder ud af, at hun bare er en ganske almindelig pige.”

“Jeg synes jo nok, det er federe, når ordene taler for sig selv. Så når jeg møder Shakespeare, vil jeg nok hellere bare sige tak. Og så kunne det da godt være, at der dukkede en masse detaljespørgsmål op. Men hvad for et skulle jeg så vælge?”

“Det aktuelle spørgsmål i den her forestilling er, hvilken verden der er udenfor civilisationen.”

“Det er jo ikke gaaet af mode at reflektere over kærligheden. Det er jo ikke ligesom et problem, der er blevet løst.”

Du har bedt Søren Huss skrive ny musik til forestillingen?

“Ja. Dels synes jeg, det kunne være spændende at kaste nogle moderne blikke på stoffet. Og så kunne det være spændende at få en sanger med, der kan nyfortolke Shakespeares tekster. Søren's musik har en melankoli, der passer godt til stoffet. Desuden har han en stor integritet som kunstner, der gør, at han godt kan være i det her univers.”

I stykket ender de to hovedpersoner ude i en skov, efter at de er blevet smidt ud af samfundet.

“I mange fortolkninger af SOM MAN BEHAGER er skoven blevet set som et hippiested, en slags Christiania. Men jeg vil rigtig gerne have, at skoven er et mere ufremkommeligt sted. Der er masser af steder i Shakespeares tekst, der indikerer, at skoven ikke er et rart sted at være. Men det er også fordi, jeg ikke kan se, hvor vi kan gå hen i den her verden, hvis vi bliver smidt ud af samfundet. Så ender man som hjemløs. Der kommer ikke noget nyt, med mindre man ligesom gør noget for det og skaber nogle nye værdier. Det aktuelle spørgsmål i den her forestilling er, hvilken verden der er udenfor civilisationen. Det er nok den alvor, jeg gerne vil have ind i forestillingen.”

“Søren Huss' musik har en melankoli, der passer godt til stoffet.”

Den tomme scene

Scenografi som på Shakespeares tid

Af Ellen Egemose

“Nå, det er så Ardennerskoven”, udbryder Rosalinde. På scenen er der ikke en kvist at se, men med ord lader Shakespeare os forstå, at vi har bevæget os fra hertughoffet til den dybe skov.

Med sine prangende kostumer og simple scenografi tilstræber denne opsætning af SOM MAN BEHAGER at respektere sin teaterhistoriske kontekst. I den elizabethanske periode, hvor Shakespeare skrev sine stykker, blev vægten lagt på kostumerne. Virkelighedstro scenografier var derimod ikke reglen. Scenen forestillede intet - og derfor alt. Ordene, og publikums fantasi, satte scenen.

På Shakespeares tid havde alle Londons amfiteatre en stor, fremskudt scene. Fremskudt til midten af teaterets høje, cylinderformede gård gav den albuenum for stor dramatik. Her havde skuespillerne den mest intime kontakt med publikum, som sad næsten hele vejen rundt om scenen. I vor tids teatre er scenen typisk placeret bag prosceniet - det vil sige bag den ramme, som omkranser sceneåbningen. I denne opsætning af SOM MAN BEHAGER forsøger man at ophæve fornemmelsen af “kukkassetheater” ved at bruge dele af publikumsområdet som spillerum.

Denne tegning er det tætteste, vi kommer på et billede af, hvordan Shakespeares teater, The Globe, så ud i sine velmagtsdage. Teatret nedbrændte nemlig i 1613, da et kanonskud - affyret under forestillingen HENRY VIII - antændte stråtaget.

I 1596 overværede en hollandsk besøgende, Johannes de Witt, et stykke på The Swan Theatre i London. Her lavede han en tegning af teatrets indre, som hans ven, Arend van Buchell, siden kopierede. Det er den tegning, I ser her.

Den tegning er den eneste overleverede skildring af interiøret i et offentligt teater fra den elizabethanske periode.

Billedkreditering: Utrecht Universitetsbibliotek, Holland.

Den dunkle skov

Interview med scenograf Camilla Bjørnvad - af John Bøttiger og LHS

Kan du beskrive scenografien til SOM MAN BEHAGER og nogle af tankerne bag den?

"I begyndelsen er rummet "tomt". Spillerne går på scenen halvt påklædte, nogle i fuldt kostume, andre blot i sort, hvidt eller gråt hverdagstøj. Et skuespil tager sin begyndelse og publikum bliver inviteret indenfor. Vi gjort det på den måde for at tage det højtidelige lidt ud af det hele fra starten."

Hvilke aspekter af livet ved hertughoffet understreger din scenografi?

"Hertugens hof er en regelret verden. Her går den menneskeskabte civilisation langsomt, bid for bid, i opløsning og overtages af skoven."

Hvad ønsker du at signalere om Ardennerskoven med din scenografi?

"Livet i Ardennerskoven er frit og romantisk, men også nådesløst, eftersom det er naturen, der styrer. I vores opsætning af SOM MAN BEHAGER er skoven kold, snedækket og forkullet. Men i skoven er der til gengæld frihed, og enhver er sin egen herre. Her er plads til at mærke sig selv og følge hjertets vej. Skoven står for det uciviliserede og vilde. Den er ustyrlig, uforudsigelig og uden ende. Mod stykkets slutning danner træerne en vej, hvor Hymen kommer fra. Man kan sige, at menneskene i vildrede finder deres egen vej - finder sig selv i løbet af stykket. Og nogle finder sig selv i kærligheden."

Hvordan har du med kostumerne ønsket at vise, hvilke grupperinger de forskellige personer tilhører?

"Hoffet er rigt, magtbegærligt, magtfuldt og konservativt. Det har vi vist med det hårde metal i scenografien og renheden i stilen. Lyset slås brutalt tilbage i refleksioner, når det rammer metalpladerne, ligesom hertugen også slår hårdt tilbage, når nogen truer hans magtposition."

"Kostumerne ved hoffet er holdt i renæssancestil. Dog forenklet til sort, hvidt og sølv for at fremstå mindst folkløst. Det sorte er dystert og farligt - som fyrsten jo også er. Alle er klædt i rigmandstøj, rent og rigt i materialet, og der er mange materialer, der signalerer overdådighed og rigdom."

"Pigernes stramme corsager beskriver også deres regelformede tilværelse som prinsesser. Deres beklædnings begrænsninger står i kontrast til deres lystne og frie kropssprog, når de er alene sammen."

"Den landsforviste hertug og hans følge er en flok vilde hjemløse med et godt sind. De er slidte og beskidte, holdt i camouflagen og jægerens skovfarver. Enkelte steder titter slidte skjortekraver og krøse frem fra

Scenograf Camilla Bjørnvad har i årenes løb sat sit scenografiske fingeraftryk på mange forestillinger.

Hun havde i perioden 1993-2001 mange opgaver på Dr. Dante. Efterfølgende har hun arbejdet for en bred vifte af teatre, fx Det Kgl. Teater, Folketeatret, Østre Gasværk, Café Teatret, Malmö Stadsteater og Mungo Park.

På Odense Teater har hun bl.a. stået for scenografien til MASKERADE (2005), TROLD KAN TÆMMES (2009) og HENRIK OG PERNILLE (2010).

Camilla Bjørnvad har desuden arbejdet med film og tv.

en svunden tid ved hoffet. Der er noget eventyr over kostumerne. De fortæller en historie.”

”Hyrdefolket er inspireret af fåre- og gedehyrder - bondetøj fra 1500-tallet. Dog er pigerne piftet op i rosa, som matcher mændenes tørklæder. Kvindernes pels er med til at beskrive, at de befinder sig et koldt sted. På den måde er kostumerne med til at sætte historiens ramme.”

Hvordan opfatter du scenografien og kostumerne?
Hvordan ville du selv løse den scenografiske opgave?
Lav evt. en model.

Kostumetegninger til SOM MAN BEHAGER.

Øverst til venstre: Hymen med hjælper.

Øverst til højre: En af de vilde.

Nederst til venstre: Hofdame.

Nederst til højre: Rosalinde forklædt som Ganymedes.

Hvad behager?

Af Lars Maarup

Shakespeares historiske stykker og tragedier har alle navn efter hovedpersonen. Hans komedier har i mange tilfælde mere intetsigende titler, og heraf er SOM MAN BEHAGER (As you like it) nok den mest intetsigende.

Stykket er da også blevet opført under andre titler: Livet i skovene (lige så intetsigende) eller – som Peter Langdal kaldte det i sin 1997-opsætning – Som I vil ha' det.

Det er ikke et af Shakespeares mest opførte stykker, men det rummer en masse skønne scener og festlige figurer.

Inspirationen har Shakespeare hentet i Thomas Lodges romance Rosalind, men han har lavet en del om og sat sit personlige præg på historien.

“Hans komedier har i mange tilfælde mere intetsigende titler, og heraf er SOM MAN BEHAGER nok den mest intetsigende”

Scenen

Stykket foregår (hovedsagelig) i Ardennerskoven, et sted på grænsen mellem Frankrig og Belgien, og et par af de medvirkendes navne er da også fransklingende (Jacques, Amiens, du Bois), men de fleste andre er engelske, og der er ikke noget der tyder på at lokaliteten var vigtig for Shakespeare (Han har ofte et anstrengt forhold til facts, fx foregår Et vintereventyr på Bøhmens kyst, og Bøhmen ligger meget langt fra vandet).

Han kan meget vel have haft en engelsk skov, Forest of Arden, i tanker. Ardenskoven ligger nær Stratford hvor han voksede op, og hans mors navn, før hun blev gift, var Mary Arden.

“Der er ikke noget der tyder på at lokaliteten var vigtig for Shakespeare”

Personerne

Rosalinde navnet hentyder til rosen (men har en gammel germansk oprindelse og betyder smuk hest!). Rosalinde forklæder sig som mand og tager navnet Ganymedes. Han var Zeus'/Jupiters mundskænk og elsker, og Shakespeare kan ikke have været blind for de homoseksuelle overtoner i navnet; og han lader da også Orlando øve sig i frieri over for Ganymedes – mand til mand – mens han ganske vist skal forestille sig at han/hun er kvinde!

Når man betænker at alle skuespillere på Shakespeares tid var mænd, har vi altså en mand (skuespiller), der spiller kvinde (Rosalinde), der klæder sig som mand (Ganymedes), der lader som om han er Orlandos elskede (Rosalinde).

Celia betyder himmel. Navnet var ikke brugt i England før Shakespeare brugte det i Som man behager. Celia tager sig navnet Aliena, det er hunkønsformen af 'alien' – altså 'fremmed'.

Orlando er søn af Roland du Bois. Orlando er den italienske form af Roland.

Den ældre hertug har ikke noget navn, men lever i skoven **“som en Robin Hood”**, igen et tegn på at Shakespeare ser en engelsk skov for sig. Robin Hood var oprindeligt en bonde der kæmpede mod de normanniske herskere, men på Shakespeares tid var historien ændret, så han var en adelsmand der var tvunget i eksil i skoven, altså en parallel til den gamle hertug.

Prøvesten, narren en prøvesten var en hård sten som man gned

metal (guld og sølv) imod for at se hvordan det smittede af, for derved at kunne vurdere lødigheden. Prøvesten er her i stykket tilsvarende den som de andre personer får afprøvet der vid og lødighed af.

Silvius er hyrde og silvius betyder skov.

Phøbe er hyrdinde, navnet betyder strålende, lysende.

Shakespeare skrev hovedparten af sine stykker på blankvers, dvs femfodede jamber – en jambe er en tryksvag og en trykstærk stavelse – eller i alt ti (sometider elleve) stavelser i hver linje:
da-dam, da-dam, da-dam, da-dam, da-dam, (da).

Nå, mine venner, brødre i eksil. (ti stavelser)
Er dette liv med tiden ikke blevet (elleve stavelser)
Mer' rigt end glitterstads og sminket pragt? (ti stavelser).

Meget af Som man behager er prosa, men når personerne gribes af store følelser, kærlighed og vrede, så kaster de sig ud i vers.

Blankvers behøver ikke at rime, men sommetider gør de: især ved stor kærlighed – og ofte de sidste to linjer ved en scenes afslutning:

Gå videre, begynd den glade fest –
Hvad der er smukt begyndt, det ender bedst.

En væsentlig grund til Shakespeares popularitet skyldes hans evne til at lave smukke vers, og hans publikum kom lige så meget for at høre som at se stykkerne. Derfor kaldes – den dag i dag – et teaterpublikum for 'audience', dvs dem der hører, og ikke 'spectators', dem der ser.

*da-dam, da-dam,
da-dam, da-dam,
da-dam, (da).*

All the world's a stage...

Shakespeare lader sine stykker foregå mange – ofte eksotiske – steder, men de blev selvfølgelig opført på en scene, hans berømte The Globe i London, syd for Themsen.

Da Shakespeare blev født (1564) var der ikke permanente teaterbygninger i England. Skuespillere var omrejsende, de havde deres grej i en hestetrukken kærre, som kunne slås ud og bruges som scene på torve og pladser og i krogårde, hvor de fik lov til at spille.

I 1576 byggede James Burbage, en teaterinteresseret snedker, en teaterbygning i Shoreditch uden for London (i dag i London, lige nord for City). Han kaldte bygningen The Theatre – et for datiden usædvanligt ord, andre teatre blev kaldt 'Playhouses'.

The Theatre var konstrueret som de bygninger der blev brugt til bjørne- og hundekampe: Tøndeformet med plads til publikum på balkoner og en kampplads i midten.

Da Shakespeare kom til London, efter bryllup med Anne Hataway og tre børns fødsel, formodentlig omkring 1590, blev han tilknyttet som skuespiller til Burbages teater, hvor han spillede sammen med Burbages søn Richard.

Snart begyndte han at skrive stykker, og blev medejer af teateret, og The Theatre blev vældig populært – så populært at ejeren af den grundteatret var bygget på, hævede huslejen ud over det rimelige.

I vinteren 1598-99 besluttede Shakespeare & Co så at flytte. De pillede teateret fra hinanden – det var bindingsværk, træet sat sammen med træpløkke der kunne bankes ud – og flyttede det over Themsen, som

den vinter var isbelagt, så man kunne gå over.
Syd for Themsen i byen Southwark genopførte de bygningen og gav den navnet The Globe Playhouse.

Teatre var forbudt i selve London – man var bange for at det var forbundet med lommetyve og prostitution – men Southwark lagde grund til flere tilsvarende teatre: The Rose, The Swan med flere.

Teatre skulle dengang have en sponsor for at kunne godkendes. Trupene havde derfor navne som The Earl of Leicester's Men, The Duke of Cornwall's Men – Shakespeares trup hed Lord Chamberlain's Men – og da dronning Elizabeth døde i 1603 og blev efterfulgt af James 1., blev de The King's Men – finere kunne det ikke blive.

I 1610 trak Shakespeare sig tilbage og flyttede hjem til sin familie i Stratford.

I 1613 nedbrændte The Globe, da en kanon (med løst krudt) antændte stråtaget under en opførelse af Henrik 8.

Det blev genopført i 1614, men da puritanerne overtog regeringsmagten i 1641, blev teater forbudt, og bygningen forfaldt.

En genopstået GLOBE

I 1949 kom den amerikanske skuespiller Sam Wanamaker til London og ønskede at se Shakespeares teater. Chokeret over at det ikke eksisterede besluttede han at gøre noget ved det, og igennem mange år arbejdede han utrætteligt på at skaffe midler til en genopførelse. I 1970'erne kunne man købe en grund ved Themsen – i et område der på det tidspunkt var snavsede lagerbygninger og pakhuse.

De begyndte at bygge uden helt at vide hvordan The Globe så ud, man havde kun løse skitser og beskrivelser, men ved et stort held fandt man i nærheden fundamentet til det oprindelige The Globe, og kunne nu se at det var en 20-kantet bygning, ikke rund som man havde antaget.

The Globe er bygget som en kopi så nøjagtigt som det kunne lade sig gøre. Shakespeares teater rummede tre tusinde tilskuere – brandmyndighederne tillader kun det halve antal nu, og det holdt hårdt at få lov til at lægge stråtag på, da stråtag i London havde været forbudt siden London brændte i 1666. Der måtte også flere ind- og udgange til og grønne exit-skilte.

I 1997 åbnede The Globe igen efter tre hundrede og halvtreds år.

- 'The Bard of Avon'

SHAKESPEARE og hans samtid

Af Karen Dam

Shakespeares værker er i høj grad en afspejling af den periode, de er skrevet i - renæssancen.

Temaerne i Shakespeares stykker er præget af renæssancens ideer og opfattelser. F. eks. skal den feudale orden opretholdes. En polsk forsker, Jan Kott, som står bag banebrydende nyfortolkninger af Shakespeares dramer taler ligefrem om, at Shakespeare i sine kongestykker bruger en feudalt trappe, som kongerne går op ad. Hvert enkelt trin kan kun nås i kraft af mord og svigt. Lykkes det at nå det øverste trin, fører næste skridt automatisk til, at personen falder i afgrunden og tilintetgøres, fordi den har sat sig op imod den eksisterende orden. Det ses især i RICHARD DEN III, hvor det stort set er det, som udgør selve fabeln - men fænomenet optræder for eksempel også i MACBETH.

Følelserne og lidenskaberne kommer til at spille en større rolle hos Shakespeare end hos hans samtidige - dramatikerne Ben Jonson og Christopher Marlowe. I HAMLET handler hovedpersonen Hamlet f. eks. først, da han af lidenskabelige årsager er nødt til det. Forud har Hamlet overvejet forskellige rationelle løsninger på sit problem, men det er lidenskaben, som ender med at blive udslagsgivende.

Shakespeare tager også fat i et andet af renæssancens fundamentale problemer - den mere filosofiske overvejelse af livets mening. I flere af hans værker kommer det til udtryk ved, at livet i sig selv er et teater, hvori mennesket kan sammenlignes med en skuespiller.

Hos Shakespeare er livet i sig selv et teater

Teatret blomstrede i Elizabeth I's regeringstid fra 1558 - 1603

"Vort liv er kun en vandreskygge, kun en arm aktør, som spanker bøs sin tid paa scenen - og er glemt, et eventyr, berettet af en daare, fuld af støj og form, som ingen verdens ting betynder." MACBETH

Kvinderne i Shakespeares dramatik

Shakespeare skrev mange gode kvinderoller ind i sine stykker, og hos ham har kvinderne en mere fremtrædende og nuanceret placering end hos mange andre dramatikere i perioden.

Shakespeare havde ikke kvindelige skuespillere til sin rådighed, men rollerne blev udført af drenge- ofte skuespillerelever.

I SOM MAN BEHAGER stilles den sværmeriske Orlando overfor den som mand forklædte Rosalinde. Hun står i centrum for handlingen, rådgiver i kærlighedsspørgsmål og er samtidig kærlighedens offer, en af Shakespeares mest fortryllende kvindeskikkelser. Kærligheden gør hende ikke blind, men klarsynet. Rosalinde gennemskuer både sig selv og sine omgivelser og er intelligent og rap i replikken.

I en komedie som TROLD KAN TÆMMES ser vi, at Shakespeares behandling af motivet med den arrige kvinde også er udtryk for en humanisering. Selv om komikken forbliver håndfast situationskomik, lykkes det ham at gøre hovedpersonerne til rigtige mennesker. At Katerina underkaster sig Petruchio får en psykologisk motivering. Skridt for skridt kapitulerer de to over for den gensidige erotiske tiltrækning, som til sidst forvandler dem fra en pågående fyr og en alt for temperamentsfuld kvinde til et lykkeligt og harmonisk ægtepar. (Kilde: Gunnar Sjögren, SHAKESPEARE: DRAMATIKER, MENNESKE, MYTE, 1971). TROLD KAN TÆMMES er Shakespeares første forsøg på at behandle romantik og ægteskab. Det er det eneste stykke, som Shakespeare har skrevet, hvor den højtråbende kvinde straffes hårdt for at være åbenmundet. Derimod får hans senere heltinder, som for eksempel Rosalinde, virkelig lov til at forsvare og tale for sig.

Rosalinde er blevet kaldt en af Shakespeares mest fortryllende kvindeskikkelser

Rosalinde gennemskuer både sig selv og sine omgivelser

Det elizabethanske teater

Ser vi på baggrunden for Shakespeares teater, blev det engelske samfund i perioden 1558-1603 styret af den engelske dronning Elizabeth I, som også har lagt navn til det elizabethanske teater. Elisabeth I's regeringsperiode var præget af en tilsyneladende harmonisk udvikling. Men bag den rolige facade lurede opgøret med den statiske feudale samfundsorden, og sammenstødet fik sit omdrejningspunkt omkring år 1600, hvor bevidstheden om, hvilke muligheder det enkelte menneske besad, for alvor blev slået fast.

Overgangen fra det feudale samfund i retning mod det borgerlige samfund sætter sine spor i opfattelsen af det kollektive og det individuelle. Hvor man tidligere blev betragtet som bærer af sin families arv og skæbne, åbnes der nu langsomt for muligheden for selv at kunne handle - vel at mærke på egne vegne og for ens egen skyld. Et tema, som tydeligt afspejles i renæssancens dramatik og litteratur.

(Kilde: Henrik Flygare, Annette K. Højlund, Henriette Ohrt og Poul Ægidius, KLAR SCENE - EN INTRODUKTION TIL TEATER, 2002, forlaget Drama).

Bag den rolige facade lurede opgøret med den statiske, feudale samfundsorden

Christopher Marlowe (1564-1593)

For at få et indblik i Shakespeares egenart som dramatiker, er det måske en idé at kigge lidt nærmere på de dramatikere fra hans samtid, som kan have været en inspiration i hans arbejde - især Christopher Marlowe.

Christopher Marlowe havde ry for en udsvævende livsførelse og radikale synspunkter, men efter hans litterære produktion at dømmes blev der også arbejdet flittigt.

Christopher Marlowe debuterede som dramatiker med første del af *TAMBURLAINE THE GREAT*, som blev opført i London af skuespillertruppen Lord Admiral's. Kort efter opførtes anden del af det retorisk kunstfærdige drama om den ærgerrige helteskikkelse, som tilsidesætter alle hensyn, hvilket fører til dennes velfortjente, men tragiske fald.

Samme tema findes i flere af Marlowes senere dramaer. *THE MASSACRE AT PARIS* (ca. 1589) om Bartholomæusnatten i Paris i 1572 og *THE JEW OF MALTA* (ca. 1590) forholder sig begge både beundrende og fordømmende til sine skrupelløse og amoralske hovedfigurer.

I *EDVARD II* (ca. 1592), som i dag opfattes som Marlowes bedste, dramatiske arbejde, nedtones den højtsvungne, retoriske stil, som man finder i de tidligere dramaer. Her gennemfører Marlowe istedet et karakterstudie, som peger frem mod Shakespeares store historiske dramaer. Nogle litteraturkritikere mener f.eks., at Shakespeares dramaer *TITUS ANDRONICUS*, *HENRY VI* og *EDWARD III* bærer kraftigt præg af Marlowes bidrag.

Dateringen af Marlowes *EDVARD II* er usikker. Det skyldes blandt andet, at Marlowe ikke selv bragte sine tekster i trykken, som Shakespeare derimod gjorde. Marlowes stykker tilhørte teaterkompagniet.

Marlowes bedst kendte lyriske arbejder er *HERO AND LEANDER* (publi-

*Marlowe etablerede
blankverset
som kraftfuldt og
fleksibelt dramatisk
middel*

ceret 1598) og THE PASSIONATE SHEPHERD TO HIS LOVE (publiceret 1599) - elegante digte i traditionel renæssancestil med emner og modeller fra klassisk mytologi. Marlowe oversatte også værker af digterne Lucan og Ovid.

Formodninger om, at hemmeligt politisk arbejde og intriger ved hoffet var årsag til Marlowes voldsomme død ved knivstikkeri på en kro i Deptford, er aldrig blevet endeligt bekræftet.

Marlowe etablerede blankverset som kraftfuldt og fleksibelt dramatisk medium - 'Marlowe's mighty line' - og nød stor respekt hos blandt andet Shakespeare. Med Marlowe tog udviklingen af engelsk drama et stormskridt fremad - både hvad angår tematik, figurudvikling, komposition og stil.

(Kilde: Den Store Danske - Gyldendals åbne encyklopædi)

Marlowe nød stor respekt hos blandt andet Shakespeare

Som man Behager paa film

Af John Bøttiger

Film skal ses i biografen, men skal Shakespeare ses på film? Nogle mener, det er helligbrøde at filmatisere William Shakespeares værker. Men mange af mesterens historiske stykker, tragedier og komedier er indspillet på film – og mange i spændende, anmelderroste fortolkninger.

SOM MAN BEHAGER (AS YOU LIKE IT) er filmatiseret i ikke mindre end 11 kendte versioner, bestemt for enten det store lærred eller tv. Den første blev indspillet i 1912 (USA) og den næste i 1915 (UK) med titlen LOVE IN A WOOD, begge naturligvis som stumfilm. Det er lidt vanskeligt at forestille sig Shakespeare uden tale og blankvers. I 1936 blev den første talefilm med komedien indspillet i USA med britiske teaters største navn, Laurence Olivier, som Orlando.

Især én teater- og filmmand har gjort det til sin opgave at omsætte Shakespeare til film. Englænderen Kenneth Branagh har instrueret ikke færre end syv filmudgaver af mesterens stykker. Hver gang i en nytænkende version af de mere end 400 år gamle tekster.

Shakespeares komedie SOM MAN BEHAGER indspillede Branagh i 2006.

Filmens handling er henlagt til 1800-tallets Japan, som engelske købmænd havde tæt forbindelse til. Her levede en del af dem med familie og tjenerstab i stor rigdom, skabt af handel mellem Japan og Europa.

Filmens persongalleri er en sjov blanding af traditionelt kimonoklædte japanere og ulasteligt velklædte englændere. Men det er ægte Shakespeare, blot i en japansk kulisse.

I filmens første scene oplever man Hertug Frederick tilrane sig magten i et actionfortættet commandoraid, hvor akrobatiske samuraier i løbet af få øjeblikke sørger for, at den ældre hertug mister sin trone. Den berømte, japanske filminstruktør og Shakespeare-fortolker Akira Kurosawa kunne ikke have gjort det bedre.

Efter forvisningen udspilles resten af handlingen i Ardennerskoven, et paradisisk sted, hvor fred, harmoni og uskyld hersker, og hvor ingen ondskab eller hofintriger kan forpuste tilværelsen. Hvis Robin Hood - i skikkelse af Errol Flynn fra 1938-filmatiseringen af den muntre helts eventyr i Sherwoodskoven - pludselig dukkede op blandt de tidligere hofsnoge, ville ingen undre sig.

Et af komediens mytemotiver, David og Goliath, bliver meget tydeligt, når man ser Hertug Fredericks kolossale sumobryder, Charles, i kamp på liv og død med - den nok muskuløse, men målt i centimeter, beske-

**SOM MAN
BEHAGER
er lavet i 11
kendte filmversioner**

Hvad gør de japanske omgivelser ved Shakespeares tekst?

Er der ting ved det japanske hof (japansk levevis), som står i særlig modsætning til livet i Ardennerskoven?

Er der et mønster i fordelingen af japanske og engelske klæde- dragter til de forskellige roller?

Hvilken virkning har det, at Branagh lader de tre de Bois-brødre spille af sorte skuespillere?

dent udseende - Orlando. Denne kamp bliver også en kamp mellem kulturen (den enormt fede sumobryder er japansk kulturs varemærke) og naturen (den veltrimmede, sorte Orlando).

Kampen mellem de to hertuger rummer Kain og Abel-motivet, men da Kenneth Branagh lader den samme skuespiller (Brian Blessed) besætte begge roller, bliver den gode og den onde hertug to sider af samme person. Magt korrumpere - moralen og empatien for medmennesket forsvinder - men også glæden ved livet.

Shakespeares Macbeth - den retskafne, loyale soldat, der forvandles til en blodtørstig tyrann - er et andet af Shakespeares eksempler på magtens påvirkning.

Kenneth Branagh siger om komedien: AS YOU LIKE IT handler om mange ting, men først og fremmest om den romantiske kærlighed og det simple liv, som så mange længes efter. Skoven (Arden) har en forvandelende effekt. Turen til skoven bliver en lærerig ferie om livet - et studie i den menneskelige natur. Forvisningen til Arden bliver med de elskende par stedet for det gode, naturlige i livet - det tabte paradys, vi sukker efter, når tilværelsen bliver for kompliceret.

*Et studie i den
menneskelige
natur*

Shakespeares sidste vilje

Et lille uddrag fra Shakespeares testamente

Vicesimo Quinto die Martii Anno Regni Domini nostri Jacobi nuch Regis Angliae etc decimo quarto & Scotie xlixo Annoque Domini 1616

Testamentum
Willemi Shackspeare
Registretur

"In the name of god Amen I William Shackspeare of Stratford upon Avon in the countrie of Warr' gent in perfect health and memorie god by prayed doe make and Ordayne this my last will and testament in manner and forme followeing that ys to saye first I Comend my Soule into the hands of god my Creator hoping and assuredlie beleeving through thonellie merittes of Jesus Christe my Saviour to be made partaker of lyfe everlastinge And my bodye to the Earthe whereof yt ys made."

Herefter opremser Shakespeare udførligt, hvordan hans ejendele efter hans død skal fordeles mellem hans familie og bekendte, inden hans underskriver:

"By me William Shakespeare"

Se hele afskriftet af Shakespeares testamente på:
<http://www.bardweb.net/will.html>

På dette portræt fra 1610 er Shakespeare 46 år gammel. Billedet er muligvis malet af maleren John Taylor.

Billedkreditering: National Portrait Gallery, London.

Vil du læse mere om Shakespeare?

Nedenfor finder du forslag til videre læsning om Shakespeare, hans komedier, hans fokus på køn, hans sprogbrug og meget andet.

Litteratur:

Bamber, Linda, COMIC WOMEN, TRAGIC MEN: A STUDY OF GENDER AND GENRE IN SHAKESPEARE, Stanford University Press, 1982.

Berry, Ralph, SHAKESPEARE'S COMIC RITES, Cambridge University Press, 1984.

Bloom, Harold (red.), MODERN CRITICAL INTERPRETATIONS: WILLIAM SHAKESPEARE'S AS YOU LIKE IT, New York: Chelsea House Publishers, 1988.

Carroll, William C., THE METAMORPHOSES OF SHAKESPEAREAN COMEDY, Princeton University Press, 1985.

Halio, Jay L., TWENTIETH CENTURY INTERPRETATIONS OF AS YOU LIKE IT: A COLLECTION OF CRITICAL ESSAYS, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1968.

Leggatt, Alexander, SHAKESPEARE'S COMEDY OF LOVE, London, Methuen, 1974.

Sjögren, Gunnar, SHAKESPEARE: DRAMATIKER, MENNESKE, MYTE, 1971.

Young, David, THE HEART'S FOREST: A STUDY OF SHAKESPEARE'S PASTORAL PLAYS, New Haven: Yale University Press, 1976.

Links:

<http://www.bardweb.net/language.html>

Her kan du læse om Shakespeares sprogbrug - og hans testamente.

<http://www.shakespearehigh.com/classroom/guide/page1.shtml>

Her finder du en side specifikt om AS YOU LIKE IT på <http://www.shakespearehigh.com/library/surfbard/plays/ayli/>

<http://shakespeare.palomar.edu/timeline/timeline.htm>: En tidslinie.

Her finder du en biografi om Shakespeare og informationer om Shakespeares sprog - alt!

<http://www.sparknotes.com/shakespeare/asyoulikeit/>

Denne side går bag om SOM MAN BEHAGER.

Praktisk guide til Odense Teater

Hvornår skal jeg komme?

Sørg for at komme i god tid. Når klokken ringer, bedes du finde din plads. Forestillingen begynder præcist og dørene bliver lukket, når forestillingen går i gang for ikke at forstyrre publikum og skuespillere. Hvis du kommer for sent, kan du ikke regne med at komme ind.

Hvor skal jeg hænge mit overtøj?

Tasker og overtøj skal hænges i garderoben. Garderoben er på eget ansvar. Garderoben er aflåst under forestillingen.

Skal man opføre sig på en bestemt måde i teatret?

Teater er en oplevelse, som du har sammen med mange andre mennesker. Undgå højlydt samtale og sluk for din mobil. Mobilen skal slukkes helt, da en tændt mobil kan forstyrre på scenen, de andre tilskuere samt skuespillerne på scenen.

Teater er et samspil mellem scene og publikum. Det foregår live lige foran jeres øjne. Det er levende mennesker, der spiller for levende mennesker. Publikum er med til at skabe den rette stemning i rummet, så I må gerne klappe, grine eller græde, det bliver forestillingen kun bedre af.

Fotografering er ikke tilladt i salen.

Må jeg spise og drikke i teatret?

Madpakker kan spises i Sukkerkogeriets forhal eller i Billetkontorets foyer. Fjern selv affald. Madpakker og medbragte drikkevarer må ikke spises i salen eller i teatrets barområde.

Det er muligt at købe frugt, slik og drikkevarer i teatrets bar. Drikkevarer og chipsposer må ikke medbringes i salen. Slik må gerne medbringes (brug knitrefri poser). Når I forlader jeres pladser, skal I fjerne eventuelt affald og slå sædet op, så alle kan komme ud.

Mød en skuespiller inden forestillingen

Få en kort introduktion til stykket og det at gå i teatret ved én af de medvirkende i stykket før forestillingen.

For information og tilmelding kontakt kommunikationsmedarbejder Line Hede Simonsen / tlf. 63 13 92 53 / presse3@odense-teater.dk

Rigtig god fornøjelse